

QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI

ILMIY-ELEKTRON JURNALI
9-SON

KOKAND UNIVERSITY | **2023**
HERALD | **VOLUME №9**

**QO‘QON
UNIVERSITETI
XABARNOMASI
9-SON**

**KOKAND
UNIVERSITY
HERALD
VOLUME 9**

**ВЕСТНИК
КОКАНДСКОГО
УНИВЕРСИТЕТ
ВЫПУСК 9**

9/2023

QO'QON UNIVERSITETI

XABARNOMASI

Ilmiy-elektron jurnali

Tahrir kengashi raisi:

G'.E.Zaxidov

Bosh muharrir:

Sh.R.Ruziyev

Tahrir kengashi mas'ul kotibi:

A.A.Yusupov

Sahifalovchi muharrir:

T.M.Umarov

Texnik muharrir:

D.Z.Solidjonov

Tahririyat hay'ati:

1. I.f.d., prof., S. G'ulomov (O'z.R. Fanlar Akademiyasi)
2. DSc., prof., Sh. I. Mustafakulov
3. DSc., Mark Rozenbaum (AQSH)
4. PhD., I. Bobojonov (IAMO, Germaniya)
5. PhD., N. Djanibekov (IAMO, Germaniya)
6. PhD., K. Akramov (IFPRI, AQSH)
7. PhD., N. Yusupov (Woosong University, J.Koreya)
8. DSc., D. Xosilova (University of Wyoming, AQSH)
9. I.f.d., prof., B. Salimov (TDIU)
10. I.f.d., prof., K. Axmedjanov (KIUT)
11. I.f.d., prof., N. Maxmudov (TDIU)
12. PhD., Sh. Aktamov (Singapur universiteti)
13. I.f.d., prof., U. Gafurov (TDIU)
14. I.f.d., prof., X. Qurbonov (TDIU)
15. F.f.n., dotsent D. Xodjayeva (QDPI)
16. I.f.n., dotsent, N. Urmonov (TDIU)
17. F.f.d., prof., Sh. Shaxobidinova (ADU)
18. F.f.d., prof., M. Umarxodjayev (ADU)
19. I.f.n., dotsent, J. Qambarov (FarPI)
20. PhD, dotsent, D. Rustamov (ADU)
21. I.f.n., dotsent, A. Islamov (Qo'qon universiteti)
22. PhD., M.Najmiddinov (Qo'qon universiteti)

Tahririyat manzili:

150100, Farg'ona viloyati, Qo'qon shahri, Turkiston
ko'chasi, 28 a-uy, 1-xonadon

Qo'qon universiteti xabarnomasi

("Вестник Кокандского университета – Kokand University Herald") ilmiy-elektron jurnali Qo'qon universiteti Kengashining qaroriga asosan tashkil etilib, 2020-yil 10- oktabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №1138 raqami bilan ro'yxatidan o'tkazilgan, shuningdek davlatlararo standartlar talabi asosida O'zbekiston Milliy kutubxonasidan jurnal uchun 2181-1695 ISSN-raqami olingan.

© "Kokand University" – 2023

Mundarija:/Outline:

Iqtisodiyot / Economy			
1.	Sh.Ruziyev	O'zbekistonda smart turizmni zamonaviy prinsiplari asosida rivojlantirish va bunda xorij tajribasidan foydalanish	3-6
2.	Kh.Sabirov A.Akbarova	Strategy for the development of free economic zones in Uzbekistan	7-10
3.	K.Светлана O.Арзикулов Г.Атамуратова	Методы управления кредитным портфелем коммерческих банков	11-16
4.	J.Bobanazarova L.Zulfikarova	Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishida yoshlarning kasbiy layoqatlarini shakllantirish	17-20
5.	K.Kurpayanidi	Institutional aspects and risks in the digital economy: ways to reduce uncertainty for economic agents	21-25
6.	A.Abduvoxidov X.Nazarov	Qishloq xo'jaligi tarmog'ini zamonaviy axborot texnologiyalari orqali raqamlashtirish va innovatsiyalarni jadallashtirish istiqbollari	26-30
7.	Sh.Rasulova	Oziq-ovqat sanoat korxonalarini faoliyatini boshqarish hamda korxonalar iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	31-34
8.	Kh.Sabirov A.Akbarova	Influence of the volume of industrial production in Uzbekistan on the import trend	35-40
9.	M.Turg'unov	Raqamli iqtisodiyot sharoitida oziq-ovqat sanoati korxonalarini faoliyatida zamonaviy boshqaruv istiqbollari	41-45
10.	K.Svetlana U.Gulmira	Tadbirkorlik faoliyatida motivatsiya modellarining xorijiy davlatlar tajribalarining ahamiyati	46-49
11.	Г.Хусанова	Худудлар саноатини комплекс-инновацион ривожлантириш модели (Наманган вилояти мисолида)	50-52
12.	T.Boburjon J.Mamasoliyev	Mamlakat yalpi ichki mahsulotiga soliq turlarining ta'siri	53-60
13.	A.Abdusamadov	A comprehensive analysis of the impact of globalization on auditing standards	61-63
14.	K.E. Grishin Y.Djabbarova	Features of printing production in modern conditions	64-67
15.	X.Gafurov S.Abdulhamidov	Mamlakat yalpi ichki mahsulotini rivojlantirishda kichik biznesni o'rni va duch kelishi mumkin bo'lgan muammolar tahlili	68-71
16.	A.Abdusamadov D.Xo'jamurodov	Moliyaviy texnologiyalar tarixi va rivojlanishi: O'zbekiston misolida	72-74
17.	D.To'xtamurodov	Erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirishni boshqarishning samaradorligi	75-78
18.	Н.Мукумова	Состояние, тенденции и особенности развития рынка услуг высшего образования в Узбекистане	79-84
19.	J.Turg'unov	Mamlakatimizda yashil iqtisodiyotni joriy etish holati va asosiy yo'nalishlari	85-87
20.	U.Mamadaliyev	Specific characteristics of tour operator activity management	88-90
21.	М.Усмонов	Актуальные вопросы достижения точки безубыточности на предприятиях	91-94
22.	Kh.Gafurov	Unraveling complexity: assessing the impact of real effective exchange rate on Uzbekistan's trade dynamics	95-98
23.	L.Yoqubov	Iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlari tahlili	99-101
24.	Z.Umarova	Iqtisodiy islohotlar sharoitida korxonalarni boshqarish	102-105
25.	O.Umarov Yo.Murodova	Sayyohlar uchun yovvoyi tabiat farovonligini oshirishda marketingdan foydalanish	106-108
26.	Sh.Saloxitdinov	Mehnat bozoriga oliy ta'lim muassasalari tomonidan bitiruvchilarni tayyorlashni tartibga solishning institutsional asoslari	109-112
27.	Sh.Rasulov	Mehnat resurslarining iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha bandligining joriy holati tahlili	113-116
28.	G.Melibayeva	An overview of the function of human resource management in employee performance and motivation	117-121
29.	M.Gulomkodirova	An overview of green banking practices in Uzbekistan	121-125
30.	M.Tojiyeva	Kichik biznesni rivojlantirishning mamlakat ijtimoiy- iqtisodiy hayotidagi ahamiyati	126-130
31.	Sh.Po'latov Sh.Musabekov	The study of value-added tax: knowledge from the eu vat experience and Uzbekistan's vat system	131-135
32.	M.Sultonov	Fond bozori va unda tijorat banklarining tutgan o'rni	136-139

33.	Sh.Po'latov	O'zbekiston respublikasida qo'shilgan qiymat solig'i va aylanmadan olinadigan soliq to'lovchilarini bir-biridan farqli jihatlarini baholash	140-143
34.	A.Baxromov	Increasing the economic efficiency of textile industry enterprises through digital technologies	144-146
35.	H.Rasulov	Siyosiy mojarolarning turizmga ta'siri	147-150
36.	D.Mamayusupova	Turizm sohasida davlat-xususiy sherikligi ishtirokchilarining o'zaro hamkorligi samaradorligini oshirish	151-153
Pedagogika / Pedagogy			
37.	M.Ganiyeva D.Ergasheva	Unlocking knowledge: key pedagogical aspects of the study of philology	154-158
38.	Sh.Jumanova A.Abdullayev M.Odilova	O'zbekistonda pisa testi natijalari va boshlang'ich ta'lim o'quvchilarini bu testga tayyorlash istiqbollari	159-162
39.	M.Temirova	Mustaqillik yillarida O'zbekistonda ichki ishlar profilaktikasi inspektorlari faoliyatini tashkil etishning huquqiy asoslarini mustahkamlanishi	163-165
40.	G.Sanginova	Erta bolalik ta'limini qo'llab-quvvatlashda oilalarning roli	166-169
41.	N.Valiyeva	Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik kompetensiyasini rivojlantirish yo'llari	170-173
42.	V.Abdullaeva	Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" asarining o'rganilishi hamda asardagi somatik frazeologik birliklarning qo'llanilishi	174-179
43.	S.Asilova	Tarbiyasi qiyin o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish masalalari	180-183
44.	Z.Eraliyeva D.Djo'rayeva	Bolalar tafakkurini rivojlantirishda ayrim didaktik o'yinlarning ahamiyati	184-186
45.	G.Komiljonova	Fanlararo bog'lanishlar asosida talabalarni bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish	187-192
46.	Sh.Pardayev	O'quvchilarning individual o'quv natijalarini baholashga zamonaviy yondashuvlar	193-196
47.	A.Mirzakulov	IIV akademiyasi kursant qizlarini zamonaviy krossfit sport turi orqali jismoniy tayyorgarligini takomillashtirish	197-200
48.	F.Berdibekova	Akmeologik yondashuv asosida talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik mexanizmlari	201-203
49.	H.Akbarova	Talim jarayonlarini raqamli texnologiyalar asosida samaradorligini oshirish (onlayn o'yinlar)	204-208
Filologiya / Philology			
50.	M.Mamatqulova	How does a person become multilingual?	209-2012
51.	M.Mamatqulova	Needs analysis as a main phase for designing english for specific purposes (esp) course	213-216
52.	L.Uzakova	O'zbek va ingliz tillarida to'y bilan bog'liq leksik birliklarning lingvokulturologik tadqiqi: o'zbek va ingliz tillarida to'y bilan bog'liq leksik vositalarning chog'ishtirma tadqiqi	217-221
53.	G.Xoldorova	Alisher Navoiy ijodida sakkokiy an'analari	222-224
54.	M.Парпиева	Актуальные вопросы изучения русского языка	225-227
Raqamli texnologiyalar / Digital technologies			
55.	C.Гулямов A.Шермухамедов Б.Шермухамедов	Применение искусственного интеллекта в образовании	228-232
56.	F.Mulaydinov D.Otajonova	Breaking language barriers: the future of english language teaching with ar/vr technology	233-236
57.	F.Mulaydinov A.Abdullayev M.Odilova	Ta'limda raqamli texnologiyalarning roli	237-240
58.	T.Azimova	Matematikani o'qitishda qiyosiy usullar va o'quv texnologiyalari	241-244
59.	Sh.Akhunova	Concerns regarding the use of foreign experience and the significance of using digital technologies to boost the tourism network's competitiveness	245-249
60.	B.Akramov	Fizika fanini o'qitishda zamonaviy texnikalardan foydalanish va zamonaviy texnik qurilmalarni amaliy o'rganish	250-253

O'ZBEKISTONDA SMART TURIZMNI ZAMONAVIY PRINSIPLARI ASOSIDA RIVOJLANTIRISH VA BUNDA XORIJ TAJRIBASIDAN FOYDALANISH

Sh.Ruziyev

Qo'qon universiteti

Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori,

M.To'xtanazarova

Qo'qon universiteti talabasi

MAQOLA HAQIDA

Qabul qilindi: 24-dekabr 2023-yil

Tasdiqlandi: 26-dekabr 2023-yil

Jurnal soni: 9

Maqola raqami: 1

DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v9i9.823>

KALIT SO'ZLAR/ Ключевые слова/ keywords

Smart turizm, transport, axborot texnologiyalar, bron, Uzbekistan Pass

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Smart turizmning rivojlanishini dastlabki bosqichlari o'rganilgan. Tadqiqot sayyohlarning tajribasini oshirish va turizm bilan bog'liq faoliyat samaradorligini oshirish uchun yangi texnologiyalar va ilovalardan foydalanish muhimligiga urg'u beradi. Maqolada Fransiya, Ispaniya, AQSh, Italiya va Tailand kabi mamlakatlarning smart turizm tashabbuslarini amalga oshirish bo'yicha global tajribalari haqida tushunchalar berilgan. Bu mamlakatlar turizm xizmatlarini yanada jozibador va raqobatbardosh qilish uchun smart tizimlar, mobil ilovalar va raqamli tarmoqlardan foydalanish. Shuningdek boshqa izlanishlar va mamlakatimizda turistlar uchun yaratilgan platformalar ko'rib chiqilgan.

Kirish. Smart turizm hali rivojlanishning dastlabki bosqichida.

Smart turizmni rivojlantirish turistlarning sayohatlarini yaxshilashga yordam beradi. Smart turizm jadal rivojlanayotgan soha bo'lib, doimo yangi texnologiyalar va ilovalar ishlab chiqilmoqda. Smart turizm yanada kengroq qo'llanilsa, u odamlarning sayohat qilish va dunyoni bilish usullariga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin. Smart turizm turizmga muhim ahamiyatga ega, chunki turistlarning sayohat vaqtlarini yaxshilashga yordam beradi. Smart turizm texnologiyalari tashrif buyuruvchilarga o'z sayohatlarini rejalashtirish va bron qilish, madaniy obyektlarni osonroq topish, ma'lumot va xizmatlardan foydalanishni osonlashtirishi mumkin.

Turizm rivojlangan va rivojlanayotgan ko'plab mamlakatlarda iqtisodiy o'sishni ta'minlaydigan muhim sohadir. Turizm rivojlangan ko'plab mamlakatlar mavjud. Bu mamlakatlarda turizmning boshqa tarmoqlari kabi smart turizm ham judayam rivojlangan.

Smart turizm texnologiyalari quyidagilar uchun ishlatilishi mumkin:

- Tashrif buyuruvchilarga real vaqtda ma'lumot va ko'rsatmalar berish. Bunga interaktiv xaritalar, yo'lni aniqlash ilovalari kiradi.

- Tashrif buyuruvchilar tajribasini shaxsiylashtirish. Misol uchun, smart turizm tizimlari tashrif buyuruvchilarning afzalliklarini kuzatishi va qiziqish uyg'otadigan faoliyat va diqqatga sazovor joylarni tavsiya qilishi mumkin.

- Turizm faoliyatining samaradorligi va barqarorligini oshirish. Bunga aqlli transport tizimlari, energiyani boshqarish tizimlari va chiqindilarni boshqarish tizimlari kiradi.

Smart turizm jadal rivojlanayotgan soha bo'lib, doimo yangi texnologiyalar va ilovalar ishlab chiqilmoqda. Smart turizm yanada kengroq qo'llanilsa, u odamlarning sayohat qilish va dunyoni bilish usullariga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Smart turizm turizmga muhim ahamiyatga ega, chunki u tashrif buyuruvchilar va yo'nalishlar uchun tajribani yaxshilashga yordam beradi.

Tashrif buyuruvchilar uchun imtiyozlar:

- Qulaylik: Smart turizm texnologiyalari tashrif buyuruvchilarga o'z sayohatlarini rejalashtirish va bron qilish, o'z yo'lni topish, ma'lumot va xizmatlardan foydalanishni osonlashtirishi mumkin.

- Shaxsiylashtirish: Smart turizm tizimlari tashrif buyuruvchilarning afzalliklarini kuzatishi va qiziqish uyg'otadigan faoliyat va diqqatga sazovor joylarni tavsiya qilishi mumkin. Bu tashrif buyuruvchilarga sayohatlaridan maksimal darajada foydalanishga va unutilmas tajriba yaratishga yordam beradi.

- Ishtirok etish: Smart turizm texnologiyalari turizm tajribasini yanada jozibador va interaktiv qilishi mumkin. Misol uchun, kengaytirilgan haqiqat ilovalari real dunyoda raqamli ma'lumotlarni joylashtirishi mumkin, bu esa tashrif buyuruvchilarga yanada chuqurroq tajriba taqdim etishi mumkin.

Destinatsiyalar uchun imtiyozlar:

- Barqarorlik: Smart turizm texnologiyalari yo'nalishlarga atrof-muhitga ta'sirini kamaytirishga yordam beradi. Masalan, aqlli transport tizimlari tirbandlik va chiqindilarni kamaytirishga yordam beradi.

- Samaradorlik: Smart turizm texnologiyalari yo'nalishlarning yanada samarali ishlashiga yordam beradi. Masalan, energiyani boshqarish tizimlari turistlar turar joylarida energiya sarfini kamaytirishi mumkin.

- Raqobatbardoshlik: Smart turizm yo'nalishlari tashrif buyuruvchilar uchun tobora jozibador bo'lib bormoqda. Smart turizm texnologiyalariga sarmoya kiritish orqali yo'nalishlar egri chiziqdan oldinda turishi va jahon turizm bozorida raqobatbardoshligini ta'minlashi mumkin.

Umuman olganda, Smart turizm ham tashrif buyuruvchilar, ham destinatsiyalar uchun turizm tajribasini yaxshilash uchun muhim vositadir. Bu turizmni yanada qulay, shaxsiylashtirilgan, jozibador, barqaror, samarali va raqobatbardosh qilishga yordam beradi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 3217-sonli "2018-2019-yillarda turizm sohasini rivojlantirishga doir dastlabki chora-tadbirlar to'g'risida"gi va 3514-sonli "Ichki turizmni jadal rivojlantirishni ta'minlashga doir chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarorlariga asoslanib O'zbekistonda turizmni rivojlantirish uchun bir qator yangi va innovatsion loyihalar ishlab chiqildi.

O'zbekistonda Smart turizmni rivojlantirish maqsadida Toshkent shahridagi LOTTE City Hotel Tashkent Palace mehmonxonasida Uzbekistan Pass onlayn servisining ochilish marosimi bo'lib o'tdi.

Turizm sanoatini rivojlantirishga yo'naltirilgan shu kabi loyihalar ushbu sanoatda innovatsion loyihalarni takomillashishiga xizmat qiladi. Bugungi kunda mamlakatimizda turizm sanoatining asosiy masalasi sifatida turizm infratuzilmasini rivojlantirishda innovatsion yondashuv orqali sayyohlik potensialini oshirish mumkin. Ushbu maqolani shakllantirishda bu boradagi xorijiy va mahalliy olimlar tadqiqotlarini atroflicha o'rgandik va bundan tashqari, turizm sanoati jadal rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi kuzatilib mamlakatimizga tatbiq etish masalalari ko'tarildi.

Adabiyotlar tahlili. Bugungi smart shaharni rejalashtirishda tumanlar va binolarning infratuzilmasidan voz kechildi va raqamlashtirish, hayot sifati, integratsiya, tenglik va fuqarolarning ehtiyojlari ta'kidlandi (Axelsson va Granath, 2018: 1). Tarixiy jihatdan, u 1800-yillarning o'rtalarida G'arbiy Amerikaning o'zini o'zi boshqaradigan va unumdor shaharlarini belgilash uchun paydo bo'lgan (Yigitcanlar va boshqalar, 2018: 146). Barqaror o'sishni nazarda tutuvchi smart shahar tushunchasi keyinchalik 21-asrning so'nggi o'n yilligidan beri mashhur bo'lgan tushunchaga aylandi. Kaliforniya Institutining birinchi marta shaharda yashovchi odamlarni aqlli jamiyatga aylantira oladigan shahar bilimlari texnologiyasi dasturini loyihalashga e'tibor qaratdi (Albino va boshq., 2015: 4).

Smart shahar bilan bog'liq ta'rif va mavzu ko'rib chiqilib, texnologiya yordamida inson ehtiyojlarini o'zgartirishga innovatsion yondashuvni namoyish etish orqali texnologiya o'miga inson hayotining diqqat markazida bo'lishi mumkinligi ta'kidlangan. Smart shaharni amalga oshirish uchun mahalliy hokimiyat, nodavlat tashkilotlar va jamiyatning hamkorlikdagi yondashuvi zarurligi ta'kidlangan (TBV, 2017; Karag'liu va Del Bo, 2018:1).

Shu nuqtayi nazardan, smart shahar tushunchasi har kuni gavjum bo'lib borayotgan metropoliyalarda fuqarolarga o'z ehtiyojlari tezroq, sog'lom va yashashga yaroqli tarzda qondirishga imkon beradigan tizimni anglatadi deb o'ylanadi (GSMA, 2013). Biroq, fuqarolarning shaxsiy huquqlari, moliyaviy daromadlari va ishonchi kabi huquqlarini himoya qilish uchun aqlli shaharlar samarali hamkorlik bilan barqaror modellar va siyosatlarini amalga oshirishi va jiddiy infratuzilmani ta'minlashi kerak (Anand va Navio-Marko, 2018: 1).

Yevroparlament shaharlarning ko'payishi bilan bog'liq ba'zi muammolar borligini ta'kidlamogda. Atrof-muhitga yetkazilgan zarar, energiya iste'moli va boshqaruvi bu muammolar qatoriga kiradi. Shu sababli, odamlar farovonligini oshiradigan va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlaydigan integratsiyalashgan axborot-kommunikatsiya texnologiyalari tizimi taklif etiladi (Yevropa Parlamenti, 2014: 17-18).

So'nggi paytlarda internet va texnologiya sayyohlarga xulq-atvorini o'zgartirishga imkon berdi. Bu holat turistlarning mehmonxona reystrarini bron qilish bilan cheklanmaydi; ular maqsadning xususiyatlari haqidagi barcha vizual va audio ma'lumotlarga kirishadi va ulardan maqsad qaror qabul qilish jarayonida foydalanadilar. Bu yo'nalishlarni texnologiya nuqtayi nazaridan rivojlantirishga imkon berdi. Shu sababli, bu mashhur "smart turizm" konsepsiyasining paydo bo'lishiga zamin yaratdi (Kim va boshqalar, 2017: 362).

Smart turizm texnologiya alohida axborot tizimlari sifatida emas, balki infratuzilma sifatida qaraladi va real dunyo haqida real vaqtda xabardor bo'lish va ilg'or tahlilni ta'minlash uchun apparat, dasturiy ta'minot va tarmoq texnologiyalarini birlashtirgan turli xil aqlli hisoblash texnologiyalarini o'z ichiga oladi. Odamlar muqobil variantlar, shuningdek, biznes jarayonlari va biznes ko'rsatkichlarini optimallashtiradigan harakatlar haqida ko'proq aqlli qarorlar qabul qiladilar (Washburn et al. 2010).

Bugungi kunda mobil qurilmalardan, xususan, smartfon va uning ko'plab ilovalaridan keng foydalanish misli ko'rilmagan ulanish va internetga hamma joyda kirish davrini anglatadi (Vang va Xiang 2012). Bulutli hisoblash va oxirgi foydalanuvchi internet xizmati tizimlari kabi mobil ulanishni qo'llab-quvvatlaydigan ko'plab texnologik ishlanmalar smart turizm maqsadlarini osonlashtirishda muhim rol o'ynaydi.

AKT vositalari va ilovalari sayyohlik firmalariga marketing, xaridlar/ta'minot zanjiri boshqaruvi, inson resurslarini boshqarish kabi biznes funksiyalari va jarayonlarini (giper) avtomatlashtirish, axborotlashtirish va o'zgartirish orqali samaradorligi va raqobatbardoshligini oshirishda "aqlli" bo'lishga imkon berdi (Sigala va Marinidis 2012). Biroq, AKTning biznesga ta'siri faqat funksional ta'sirlar bilan cheklanmaydi. AKT turizm industriyasidagi institutsional va tarkibiy bozor o'zgarishlarini boshqarishda ham muhim rol o'ynaydi. Omon qolish uchun an'anaviy sayyohlik firmalari o'zlarining biznes modellarini va mijozlar qiymatini yaratish usullarini qayta belgilashlari kerak. Darhaqiqat, biznes modeling ko'plab ta'riflari "qiymatni

yaratish, yetkazib berish va qo'lga kiritish mexanizmlarining dizayni yoki arxitekturasini" aks ettirish uchun birlashadi (Teecce 2010: 191).

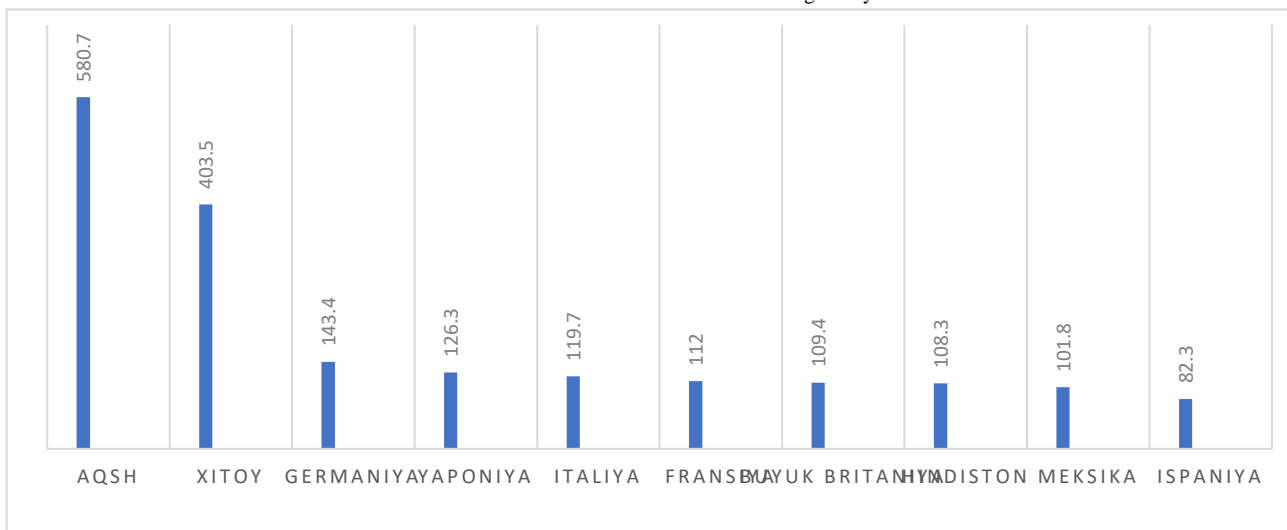
Smart turizm biznes keng qamrovli "infotuzilma"ga asoslanadi va uni qo'llab-quvvatlovchi katta ma'lumotlar katta darajada faol (masalan, ijtimoiy tarmoqlarga yuklangan) yoki bilvosita (mobil yoki taqiladigan qurilmalardagi sensorlar orqali) iste'molchilar tomonidan taqdim etiladi. Darhaqiqat, smart turizm tushunchasi ma'lumotlar ushbu iste'molchilar tomonidan bajonidil baham ko'riladi degan taxminga asoslanadi. Smart turizm biznesi bepul ma'lumotlarning ko'pligiga va ochiq texnologiyalardan foydalanishga tayanadi. Shu bilan birga, smart turizm infotuzilmasi tijorat maqsadlarida foydalanish mumkin bo'lgan yangi axborot nosimmetrikliklariga olib kelishi mumkin (Tachizawa et al. 2015).

STD (Smart turizm destinatsiyasi) hozirgi kunda turizm sohasida ahamiyat kasb etgan va tadqiqotlar soni ortib borayotgan rivojlanayotgan tushunchalardan biri sifatida e'tiborni tortadi (Gelter va boshq., 2021; Femenia-Serra & Ivars-Baidal, 2021). 2010-yillardan beri adabiyotda tez-tez uchrab turadigan ushbu tushuncha aqlli shahar konsepsiyasi bilan chambarchas bog'liq (Santos-Junior et al. va boshq., 2020). "Aqlli shahar" atamasi birinchi marta 1990-yillarda ishlatilgan (Eichelberger va boshq., 2020). Tez urbanizatsiya va aholi sonining o'sishi natijasida aqlli shahar konsepsiyasi shaharsozlikda ham, akademik tadqiqotlarda ham birinchi o'ringa chiqdi. Texnologiyadan tashqari, barqarorlik va boshqaruv masalalari, turizm yo'nalishlari ham aqlli shahar atamasi ostida muhokama qilinadi (Corte va boshq., 2017). Shunday qilib, STD turizm adabiyotida "aqlli turizm" tushunchasi ostida paydo bo'lgan yangi atamadir. Biroq, aqlli shahar ilovalarining paydo bo'lishi ham STD rivojlanishi uchun asosdir (Coca-Stefaniak, 2021).

Smart texnologiyalar tomonidan shaharlarga taqdim etilgan qulaylik va afzalliklar yo'nalishlarning ushbu texnologiyalarga ko'proq qiziqishiga va STD bo'lish uchun ko'proq kuch sarflashiga olib keladi (Huertas va boshq., 2021). STDlar sayyohlar uchun innovatsion xizmatlarni taqdim etish orqali shaharning raqobatbardoshligini oshirish uchun ilg'or jismoniy infratuzilma bilan yuqori texnologiyali ilovalarni birlashtiradi. Shuning uchun STD mavjud aqlli shahar infratuzilmasi asosida qurilgan ilovalar to'plamidir (Damayanti va boshq., 2021). Boshqacha qilib aytganda, STD – bu bir-biri bilan doimiy aloqada bo'lgan elementlardan tashkil topgan raqamli ekotizim. STD AKT yechimlaridan foydalangan holda samaradorlik va barqarorlikni oshirish, sayyohlik tajribasini boyitish va maqsadli raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan (Errichiello & Micera, 2021). Markaziy va mahalliy hukumatlar, sayyohlik agentliklari, transport va turar joy korxonalari, turoperatorlar, mahalliy aholi va eng muhimi sayyohlar ushbu STD ekotizimining elementlari hisoblanadi (Arenas va boshq., 2019).

Tadqiqot metodologiya. Ushbu tadqiqotni natijalar qismini shakllantirishda turli xil tadqiqot usullaridan foydalanildi. Xususan, induktiv, deduktiv hamda qiyosiy taqqoslash usullari yordamida turizm sanoati keng rivojlangan davlatlar (Fransiya, AQSH, Ispaniya, Italiya, Tailand) smart turizm salohiyati o'rganildi.

Natija. Turizmning Yalpi ichki mahsulotga (YaIM) qo'shgan hissasi jahon iqtisodiyotida muhim rol o'ynaydi, chunki u turli mamlakatlarda turizm sanoatining iqtisodiy ta'sirini aks ettiradi. Turizm ko'plab mamlakatlarda iqtisodiy o'sish, bandlik va valyuta tushumlarining asosiy omili hisoblanadi.

1-rasm. Dunyoning yetakchi mamlakatlarida sayohat va turizmning yalpi ichki mahsulotga qo'shgan bevosita hissasi (milliard AQSH dollarida)

Fransiya, Ispaniya, AQSh, Italiya va Tailand kabi mamlakatlar Smart turizm tashabbuslarida sezilarli yutuqlarga erishdi. Bu davlatlar sayyohlarni jalb qilish, infratuzilmani yaxshilash va shaxsiy tajribalarni taklif qilish uchun innovatsion texnologiyalar va yechimlardan foydalanadi. Ular turizm xizmatlarini yaxshilash uchun smart tizimlar, mobil ilovalar va raqamli tarmoqlarni joriy qildilar.

Har bir mamlakatning turizm industriyasidan keng ko'lamli ma'lumotlarni to'pladi, asosiy e'tiborni smart turizm amaliyotlarini joriy etish va ta'siriga qaratdi. Bu umumiy naqsh va tendensiyalarni aniqlash uchun mobil ilovalar, raqamli platformalar va smart infratuzilma kabi mavjud smart turizm tashabbuslarini tahlil qilishni o'z ichiga oldi.

Bu tanlangan mamlakatlarda smart turizmning potensial foydalari va muammolari haqida mantiqiy xulosalar chiqarildi. Ushbu xulosalar smart turizm strategiyalarini ishlab chiqishga rahbarlik qilishi mumkin bo'lgan asosiy tamoyillar va konsepsiyalarni o'rganishga imkon berdi.

Bu tadqiqot so'ngida Fransiya, AQSH, Ispaniya, Italiya va Tailandda smart turizm amaliyotlarini joriy etish va muvaffaqiyatini solishtirib, tadqiqot ularning yondashuvlaridagi farqlar va o'xshashliklar aniqlandi. Ushbu tahlil ilg'or tajribalar va takomillashtirish uchun potensial yo'nalishlarni aniqlash imkonini berdi.

Bunga yaqqol misol sifatida :

Fransiya: Fransiya o'zining boy tarixi, Eyfel minorasi va Luvr muzeyi kabi diqqatga sazovor joylari va dunyo tan olgan taomlari va oshxonasi bilan mashhur. Bu esa mamlakatga har yili millionlab turistlarni jalb qiladi va dunyoning eng ko'p turist tashrif buyuruvchi davlatga aylantiradi. Fransiya smart turizmni rivojlantirish bo'yicha birinchi o'rinda turadi, butun mamlakat bo'ylab shaharlar turistlarning sayohat davrini yaxshilash uchun innovatsion texnologiyalar va yechimlarni joriy qilmoqda.

Bordeaux: Bordo barqaror va innovatsion turizmni rivojlantirishga sodiqligi e'tirof etilgan holda 2022-yilda Yevropaning Smart turizm poytaxti deb topildi. Shahar bir qator smart turizm tashabbuslarini amalga oshirdi, jumladan:

Tashrif buyuruvchilarga aniq vaqt rejimida transport, diqqatga sazovor joylar va tadbirlar haqida ma'lumot beruvchi mobil ilova yaratdi.

Sayohatchilarga chiptalar sotib olish, sayohatlarni bron qilish va shahar haqida ma'lumot olish imkonini beruvchi interaktiv kiosklar tarmog'ini tuzdi.

Turistlarga avtomobil turar joylarini osonroq topish va to'lovda yengillik beradigan aqlli mashinalar tizimini tuzdi.

Ispaniya: Ispaniya o'zining go'zal plyajlari, Barselona va Madrid kabi dunyoga mashhur shaharlari va Granadadagi Alhambra kabi tarixiy joylari bilan mashhur. Bu shaharlar tarix ixlosmandlari va plyajlarni xush ko'radiganlar uchun mashhur joy.

Ispaniya smart turizmni rivojlantirish bo'yicha jahon yetakchi davlatlaridan biri hisoblanadi. Mamlakatda turizmni yanada barqaror, samarali va tashrif buyuruvchilarga moslashtirish bo'yicha bir qator tashabbuslar amalga oshirmoqda. Smart turizmni rivojlantirish uchun bir qator sayt va tizimlar tuzib chiqilmoqda:

Smart turistik manzillar tarmog'i: Smart turistik manzillar tarmog'i Ispaniya turizm bo'yicha davlat kotibi tomonidan turizm hududlari va destinatsiyalarining raqamli transformatsiyasini rag'batlantirish uchun yaratilgan. Tarmoqning 100 dan ortiq a'zolari, jumladan, shaharlar, viloyatlar va turizm kompaniyalari mavjud.

Smart turizm tizimi: Smart turizm tizimi (STS) turizm tendensiyalari haqida tushuncha berish uchun turli manbalardan olingan ma'lumotlarni birlashtiradigan platformadir. STS turizmni rivojlantirish va boshqarish bo'yicha asosli qarorlar qabul qilish uchun turizm kompaniyalari va hukumatlar tomonidan qo'llaniladi.

Barselona va Madrid dunyodagi yetakchi Smart shaharlardan biri bo'lib, uning turizm sektori ham bundan mustasno emas. Shaharlar bir qator smart turizm tashabbuslarini amalga oshirgan.

Amerika Qo'shma Shtatlari: Qo'shma Shtatlar Grand Canyon va Yellowstone milliy bog'i kabi tabiiy mo'jizalardan tortib Nyu-York va Los-Anjeles kabi gavjum shaharlari bilan sayohatchilarni o'ziga jalb qiladi. Shuningdek, AQShda Las-Vegas, Orlando va Gavayi kabi mashhur shaharlari bor.

Qo'shma Shtatlar tashrif buyuruvchilar tajribasini oshirish, maqsadli boshqaruvni yaxshilash va barqaror turizm amaliyotini ilgari surish uchun smart turizm tashabbuslarini faol ravishda o'rganmoqda va amalga oshirmoqda.

Qo'shma Shtatlardagi smart turizm texnologiyalariga ba'zi misollar:

Smart shaharlar va Smart turizm: Smart shaharlar Smart turizmni rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Texnologiya va ma'lumotlardan foydalangan holda, smart shaharlar smart turizm tajribasini yaratishi va qo'llab-quvvatlashi mumkin. Qo'shma Shtatlardagi bir nechta shaharlar smart turizmni rivojlantirishga bilvosita hissa qo'shadigan smart shahar tashabbuslarini qo'llab-

quvvatlashmoqda. Ushbu tashabbuslar shahar hayotining turi jabhalarini, jumladan, transport, infratuzilma va turizm xizmatlarini yaxshilash uchun raqamli texnologiyalardan foydalanishga qaratilgan.

Smart sayohatchilarni ro'yxatga olish dasturi (STEP): AQSh hukumati chet elga sayohat qilayotgan AQSh fuqarolariga sayohatlarini ro'yxatdan o'tkazish imkonini beruvchi bepul xizmat bo'lgan Smart Traveller Enrollment Program (STEP) ni taklif qildi. Ro'yxatdan o'tish orqali sayohatchilar favqulodda vaziyatlar, tabiiy ofatlar yoki fuqarolar tartibsizliklari holatlarida eng yaqin AQSh elchixonasi yoki konsulligidan muhim va xavfsizlik yangilanishlarini olishlari mumkin.

Smart turizm texnologiyalari va tadqiqotlari: Qo'shma Shtatlar smart turizm texnologiyalari bilan bog'liq tadqiqot va ishlanmalarda faol ishtirok etdi. Smart turizm va uni qo'llab-quvvatlash texnologiyalari bo'yicha xalqaro konferensiya va ilmiy muassasalar smart turizm tushunchalari, texnologiyalarini muhokama qilish va ilgari surish uchun platformalar yaratdi.

Innovatsiyalar va hamkorlik: Qo'shma Shtatlar turizm sanoatida innovatsiyalar bo'yicha yetakchi bo'lib, turli manfaatdor tomonlar smart turizm yechimlarini ishlab chiqish va amalga oshirishda hamkorlik qilmoqda. Bunga tashrif buyuruvchilar tajribasini oshirish, barqaror amaliyotlarni ilgari surish va maqsadli boshqaruvni yaxshilash uchun raqamli platformalar, mobil ilovalar va ma'lumotlarga asoslangan yondashuvlardan foydalanish kiradi.

Italiya: Italiya o'zining boy tarixi, san'ati va me'morchiligi bilan mashhur. Rim, Florensiya va Venetsiya kabi shaharlar Kolizey, Piza minorasi, Duomo va Venetsiya kanallari kabi diqqatga sazovor joylari bilan sayyohlarni o'ziga jalb qiladi. Italiya o'zining go'zal qishloqlari va jahon darajasidagi taomlari bilan ham mashhur.

Italiyada Smart turizm hali rivojlanishning dastlabki bosqichida, biroq Italiyada turizmni yanada barqaror, samarali qilish uchun bir qator loyihalar va tashabbuslar amalga oshirilmoqda. Rim, Venetsiya, Florensiya, Milan va Neapol shaharlari smart turizmni rivojlantirish uchun ustuvor ishlarni olib borishmoqda. Ushbu shaharlar dunyoda eng ko'p turistlar tashrif buyuradigan shaharlardan biri hisoblanadi, smart turizmni Italiyada rivojlantirish esa ushbu shaharlarda turistlar sonini oshirishga olib keladi.

Tailand: Tailand Janubi-Sharqiy Osiyodagi mashhur sayyohlik maskani bo'lib, o'zining ajoyib plyajlari, jonli ko'cha bozorlari va qadimiy ibodatxonalari bilan mashhur. Bangkok zamonaviy va an'anaviy diqqatga sazovor joylari bilan mashhur, Pxuket va Chiang May kabi joylar esa tabiiy go'zalligi va madaniy tajribalari bilan mashhur.

Bu mamlakatlar infratuzilmaga sarmoya kiritish, madaniy merosni targ'ib qilish, keng ko'lamli turistik diqqatga sazovor joylar va xizmatlar ko'rsatish orqali o'z turizm industriyasini rivojlantirdi. Ammo shuni ta'kidlash kerakki, turizmni rivojlantirish dinamik jarayon bo'lib, boshqa mamlakatlarda ham yaxshi rivojlangan turizm tarmoqlari bo'lishi mumkin. Ushbu davlatlarda ham Smart turizm rivojlangan hisoblanadi va Smart turizmning rivojlanishi esa ushbu davlatlarga kelayotgan turistlar sonini keskin oshib borishini ta'minlaydi.

Yuqorida sanab o'tilgan mamalakatlar singari bugungi kunda O'zbekistonda ham smart turizmga alohida berilmoqda. O'zbekiston boy madaniy merosi, tarixi va odamlarni o'ziga jalb qiluvchi tabiati bilan yuqori darajadagi sayyohlar tashrif buyuruvchi davlatga aylanishi mumkin. Smart turizmni amalga oshirishda O'zbekiston infratuzilmani rivojlantirish, ma'lumotlar xavfsizligi va raqamli savodxonlik kabi muammolarga duch kelishi mumkin. Shuning uchun O'zbekistonda Smart turizmni rivojlantirish uchun doir bir qator qaror va qonun loyihalari ishlab chiqilmoqda va xorijiy tajribalardan foydalanmoqda.

Uzbekistan Pass – sayyohlar va umuman O'zbekiston bo'ylab sayohat qilishni istaganlar uchun keng xizmatlar spektrini taqdim etuvchi servis. Mazkur servising yo'lga qo'yilishi turistik xizmatlarni yangi bosqichga olib chiqadi va mamlakatda **Smart-turizm** rivoji uchun jiddiy platforma bo'ladi. Mavjud servislar va ilovalarning keng ko'lamli integratsiyasi sabab **Uzbekistan Pass mamlakatning har qanday nuqtasidagi sayyoh uchun qulay qo'llanma va operativ yordamchi** bo'lishi mumkin.

Ushbu tadbir davomida Uzbekistan Pass va UMS mobil xizmati bilan uzviy bog'liq mahsulotlar va servislar taqdim qilindi. Xususan, UMS O'zbekiston operatorlari orasida birinchi bo'lib turistik sim-kartalar va ikki maxsus tarif rejasini joriy qildi – Uzbekistan Pass 2000 va Uzbekistan Pass 5000. Bu ta'riflar O'zbekistonga tashrif buyurgan turistlarga mobil aloqa va internetdan foydalanish imkonini beradi. UMS shuningdek, Uzbekistan Pass navigatoriga mobil Internet tarfigi uchun xarjat qilmay, imtiyozli kirish imkonini taqdim etadi. Sayyohlar uchun ikki xil – 5 va 10 \$ lik tariflarni taklif etdi. Uzbekistan Pass o'z sayti va mobil ilovasiga ega, Uni sayohatchilar Play Market va App Store'dan yuklab olishlari mumkin. Kompaniya O'zbekistonga keluvchilar uchun cho'ntak formatidagi ko'p tilli qo'llanmalarni tayyorlagan, tizimga

ulangan foydalanuvchilar ularni mutlaqo bepul qo'lga kiritishlari mumkin. Unda O'zbekistonning bir viloyati, diqqatga sazovor joylari, tarixiy obyektlari, restoran va oshxonalar, bayramlari va sayyohlarga foydali bo'lgan boshqa ko'plab ma'lumotlar bor. Bundan tashqari, sayyohlar ilova orqali turpaket sotib olishi yoki gid xizmatiga buyurtma berishlari mumkin.

Sayyohlarning to'liq xavfsizligi uchun **SOS tugmasi** ishlab chiqildi. Favqulodda vaziyatlarda sayyoh Uzbekistan Pass servisi mobil ilovasidagi SOS tugmasini bosib, yordam olishi mumkin. Diskont karta egasi bo'lgan sayoh uni faollashtirgan taqdirda avtomatik ravishda tibbiy sug'urtaga ega bo'ladi.

Shuningdek, ilovada "**Mobil navigator**" mavjud. Uning o'ziga xosligi shundaki, turist borishi kerak bo'lgan joyni belgilab, avtomatik ravishda yo'nalish va yetib olish vaqti hamda yaqin oradagi inshootlarga doir to'liq ma'lumotni oladi. Yangi tizim sayyohga **ijaraga mashina olishni yoki taksiga buyurtma berishni** taklif qiladi.

Xizmatlar orasida **mehmonxonalarda nomerlarni band qilish, aeroportdan va aeroportgacha transfer, aviachiptalar xarid qilish va ko'plab boshqa servislarni** taqdim etilgan.

Tejamkorlik maqsadlarida foydalanuvchilarga **Uzbekistan Pass diskont kartalari** taklif etiladi. Uning egalari mehmonxonalar, kafe va restoranlar, madaniy-tarixiy inshootlarda, shuningdek, o'zbekistonlik hunarmandlarning suvenirilarini xarid qilish va avtomobil xizmatlarida chegirmalar taqdim etiladi. Mazkur diskont karta chegirmalari umumiy miqdorda **70 foizgacha** bo'lishi mumkin.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi turizmni rivojlantirish davlat qo'mitasi madaniy meroslarimiz saqlanadigan davlat muzeylarida smart-texnologiya konsepsiyasini ishlab chiqish tashabbusi bilan chiqdi.

2017-yil 6-dekabrda O'zbekiston Respublikasi Turizmni rivojlantirish davlat qo'mitasi, Madaniyat vazirligi hamda "Tehno Dargoh" MChJ o'rtasida uch tomonlama kelishuv memorandumini asosida, Buxoro viloyatining 50 ga yaqin (Poyi Kalon ansambli, Gavkushon madrasasi, Ko'kaldosh madrasasi, Toqi sarofon, Toqi telpakfurushon, Toqi zargaron savdo toqlari, Lavi hovuz majmuasi, Nasriddin Afandi haykali, Nodir Devonbegi madrasasi, Yahudiylar Sinagogasi, Somoniylar maqbarasi, Ark qo'rg'oni va boshqalar) tarixiy

Foydalanilgan adabiyotlar:

- Ulrike Gretzel, Marianna Sigala, Zheng Xiang, Chulmo Koo. Smart tourism: foundations and developments.
- Pam Lee, William Cannon Hunter and Namho Chung. Smart Tourism City: Developments and Transformations.
- Axelsson, K., & Granath, M. (2018). Stakeholders' stake and relation to smartness in smart city development: Insights from a Swedish city planning project. *Government Information Quarterly*, 35(4), 693–702. doi:10.1016/j.giq.2018.09.001
- Yigitcanlar, T., Kamruzzaman, M., Buys, L., Ioppolo, G., Sabatini-Marques, J., da Costa, E. M., & Yun, J. J. (2018). Understanding 'smart cities': Intertwining development drivers with desired outcomes in a multidimensional framework. *Cities (London, England)*, 81, 145–160. doi:10.1016/j.cities.2018.04.003
- Albino, V., Berardi, U., & Dangelico, R. M. (2015). Smart cities: Definitions, dimensions, performance, and initiatives. *Journal of Urban Technology*, 22(1), 3–21. doi:10.1080/10630732.2014.942092
- Boburmirzo, K., & Boburjon, T. (2022). Exchange rate influence on foreign direct investment: empirical evidence from cis countries. *International Journal Of Management And Economics Fundamental*, 2(04), 19-28.
- Anand, P. B., & Navio-Marco, J. (2018). Governance and economics of smart cities: opportunities and challenges, *Telecommunications Policy*, Available online October 11, 2018 In Press, Corrected Proof, /. doi:10.1016/j.telpol.2018.10.001
- Kim, K., Park, O., Yun, S., & Yunc, H. (2017). What makes tourists feel negatively about tourism destinations? Application of hybrid

obyektlarida QR kod o'rnatildi. Ushbu loyihaga ko'ra viloyatning SMART turizm viloyati sifatida xalqaro turizm bozoridagi imidjni oshirish va sayyohlarga qulaylik yaratish uchun.

IT – texnologiyalardan faol foydalanish maqsadida «**VERUM QR**» qo'shma loyihasi amalga oshirishning amaliy bosqichi boshlandi. O'rnatilgan QR kodlar 1 aprel kuniga qadar 12 ta tilda obyekt haqidagi ma'lumotlarni mahalliy va xorijiy sayyohlarga 3 soniyada taqdim etadi. O'rnatish ishlarida "Tehno Dargoh" MChJ, Turizmni rivojlantirish davlat qo'mitasi Buxoro viloyati hududiy boshqarmasi va Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish inspeksiyasi xodimlari ishtirok etishdi.

Muhokama va xulosa. Xulosa qilib aytganda, maqolada O'zbekistonda aqlli turizmni rivojlantirishning zamonaviy tamoyillari o'rganilib, potensial foyda va xorijdagi tajribalardan olingan saboqlar yoritilgan. O'zbekistonda turizm industriyasini rivojlantirish va tashrif buyuruvchilarning umumiy tajribasini yaxshilash uchun smart turizm amaliyotlarini qo'llash muhim.

Tadqiqotda turizm sohasida texnologik yutuqlar va raqamli yechimlarni qamrab olish muhimligi ta'kidlandi. Smart texnologiyalardan foydalanish orqali O'zbekiston jarayonlari soddalashtirishi, ulanishni kuchaytirishi va sayyohlarga shaxsiy tajribalar taqdim etishi mumkin. Bu uzluksiz aloqa, samarali ma'lumot almashish, qulay bron va to'lov tizimlarini ta'minlaydigan mobil ilovalar, smart infratuzilma va raqamli platformalarni joriy etishni o'z ichiga oladi.

Xorijdagi tajribalardan kelib chiqqan holda, tadqiqot smart turizmning tashrif buyuruvchilarning qoniqishi, maqsadni boshqarish va iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'sirini ko'rsatdi. Boshqa mamlakatlardagi muvaffaqiyatli smart turizm tashabbuslarini o'rganish orqali O'zbekiston ilg'or tajribalarni o'rganishi, ularni o'zining noyob kontekstiga moslashtirishi va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolardan qochishi mumkin.

Xorij tajribalaridan foydalangan holda O'zbekiston o'zining boy madaniy merosini saqlab qolgan holda tashrif buyuruvchilarga noyob va hayratlanarli tajribalarni taqdim etuvchi yetakchi smart turizm yo'nalishi sifatida o'zini ko'rsatishi mumkin.

text mining methodology to smart destination management. *Technological Forecasting and Social Change*, 123, 362–369. doi:10.1016/j.techfore.2017.01.001

9. Teece, D. J. (2010). Business models, business strategy and innovation. *Long Range Planning*, 43(2/3), 172–194. Tu, Q., & Liu, A. (2014). Framework of Smart

10. Sigala, M., & Marinidis, D. (2012). Web map services in tourism: a framework exploring the organisational transformations and implications on business operations and models. *International Journal of Business Information Systems*, 9(4), 415–434.

11. Khursanaliyev, B. (2023). The impact of population growth on the country's economic development. *Qo'qon universiteti xabarnomasi*, 1, 8-11.

12. Ugli, B. K. F. (2024). The impacting factors on small business growth. *Frontline Marketing, Management and Economics Journal*, 4(01), 24-36.

13. Xursanaliyev, B. (2023). Kichik va yirik biznesni boshqarishning ilg'or xorijiy tajribalari. *Qo'qon universiteti xabarnomasi*, 7, 28-30.

14. Boburmirzo, X., & Abbosxon, Y. (2022, March). O'zbekiston respublikasida kichik biznes faoliyatining rivojlanish tahlili. in e conference zone (pp. 168-170).

15. Xursanaliyev, B. (2022). Kichik biznesning rivojlanish fenomeni. *Xorazm Ma'mun akademiyasi xabarnomasi*.

16. <https://kun.uz/uz/93174858>

17. <https://darakchi.uz/index.php/oz/41608>